

University of
Sistan and Baluchestan

Iranian Educational
Psychology Association

Comparison of Bullying and Social Exclusion between Boy and Girl High School Students of Isfahan City

Ziba Karimi¹ | Bahman Kord Tamini²

1. Ph.D. Candidate in Industrial and Organizational Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: zibakarimi2012@yahoo.com
2. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran. E-mail: bahman_kord@ped.usb.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 19 April 2023

Received in revised form:

2 December 2023

Accepted: 11 May 2024

Published online: 21 May 2024

Keywords:

Bullying,
Social Exclusion,
Boy and Girl High
School Students,
Isfahan City.

ABSTRACT

The purpose of the present study was to compare the bullying and social exclusion between boy and girl primary and secondary high school students of Isfahan city in the academic year of 2022 – 2023. The research method was causal – comparative study. The population of this study consisted of all boy and girl primary and secondary high school students of Isfahan city that including 130068 students. The sample size using G Power Software included 316 boy and girl primary and secondary high school students that consisting of 158 boy and 158 girl students which were selected through convenience sampling method. To collect the data Illinois Bullying (2001) and Social Exclusion Questionnaires (Modaresi Yazdi, Farahmand, and Afshani, 2016) were used. The reliability of questioners were .83 for bullying and .79 for social exclusion, respectively. To analyze the data one way MANOVA was used and results revealed that there was a significant difference between boy and girl students on the mean scores of battling sub – scale of bullying and inability sub – scale of social exclusion. Boy students obtained significantly higher mean scores in comparison to girl students ($p < .05$). But there was not observed any significant differences on the mean scores of the other sub – scales of bullying and social exclusion. Therefore, according to the results of this research, it can be concluded that one of the reasons why boy students engage in physical aggression compared to girl students is their defensive behavior in front of self-protection. It can also be concluded that during adolescence, boy students lack important skills that can reduce loneliness and social isolation, and girl students have effective communication skills, and this issue can reduce social isolation, especially the level of disability in them.

Cite this article: Karimi, Z., Kord Tamini, B. (2024). Comparison of Bullying and Social Exclusion between Boy and Girl High School Students of Isfahan City. *Journal of Educational Psychology Studies*, 21 (53), 205-224.
DOI: [10.22111/JEPS.2024.45413.5373](https://doi.org/10.22111/JEPS.2024.45413.5373)

© The Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

مقایسه قلدری و انزوای اجتماعی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه پسر و دختر

شهرستان اصفهان

زیبا کریمی^۱ | بهمن کرد تمینی^۲

۱. دانشجوی دکتری روان شناسی صنعتی و سازمانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه:

zibakarimi2012@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. رایانامه:

bahman_kord@ped.usb.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف پژوهش حاضر مقایسه قلدری و انزوای اجتماعی در بین دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه اول و دوم شهرستان اصفهان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. روش پژوهش از نوع مطالعات علی - مقایسه ای بود. جامعه آماری شامل تمام دانش آموزان مقطع متوسطه اول و دوم شهرستان اصفهان به تعداد ۱۳۰۰۶۸ نفر بود که با استفاده از نرم افزار جی پاور حجم نمونه شامل ۳۱۶ نفر بود که ۱۵۸ نفر از دانش آموزان دختر و ۱۵۸ نفر از دانش آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه قلدری ابلی نویز (۲۰۰۱) و پرسشنامه انزوای اجتماعی مدرسی یزدی، فرمند و افشانی (۱۳۹۶) استفاده شد. میزان پایایی پرسشنامه قلدری ۰/۸۳ و پرسشنامه انزوای اجتماعی ۰/۷۹ بود. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج نشان داد که تفاوت آماری معنی داری بین دانش آموزان پسر و دختر در میانگین نمرات زیر مقیاس زد و خورد و زیر مقیاس عجز وجود داشت ($p < .01$). دانش آموزان پسر در مقایسه با دانش آموزان دختر نمرات بالاتری در زیر مقیاس های زد و خورد و عجز کسب کردند. اما تفاوت آماری معنی داری در بقیه زیر مقیاس های قلدری و انزوای اجتماعی بین دو گروه مشاهده نگردید. بنابر این با توجه به نتایج این پژوهش می توان نتیجه گرفت که یکی از عواملی که دانش آموزان پسر در مقایسه با دانش آموزان دختر دست به پرخاشگری فیزیکی می زنند رفتار دفاعی آنان در مقابل حفاظت از خود می باشد. همچنین می توان نتیجه گرفت که دانش آموزان پسر در دوران نوجوانی مهارت مهمی که به کاهش تنهایی و انزوای اجتماعی بیانجامد فاقد آن هستند و دانش آموزان دختر مهارت ارتباطی موثری دارند و این مساله می تواند باعث کاهش انزوای اجتماعی خصوصا" میزان عجز در آنها گردد.
واژگان کلیدی: قلدری، انزوای اجتماعی، دانش آموزان مقطع متوسطه، شهرستان اصفهان	

استناد: کریمی، زیبا؛ کردتمینی، بهمن (۱۴۰۳). مقایسه قلدری و انزوای اجتماعی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه پسر و دختر شهرستان اصفهان.

مطالعات روانشناسی تربیتی، ۲۱ (۵۳)، ۲۰۵-۲۲۴.

DOI: 10.22111/JEPS.2024.45413.5373

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© نویسندگان.

مقدمه

نوجوانان افرادی هستند که از دوران کودکی به بزرگسالی وارد می‌شوند و درگیر طیف وسیعی از تغییرات از ظاهر بدنی و جسمی تا حوزه های عاطفی و شناختی هستند (هدایتی و همکاران^۱، ۲۰۲۱). نوجوانی یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین دوره‌های زندگی انسان است و در این دوره چالش‌های مختلفی مانند ورود به گروه‌های همسالان جدید، سازگاری با قواعد و اخلاقیات همسالان و مواجهه با قلدری وجود دارد (ولک و همکاران^۲، ۲۰۲۲).

قلدری^۳ نوعی رفتار خشونت‌آمیز، سرکوب و اجبار روحی و جسمی علیه افراد ضعیف‌تر است. عوامل قلدری معمولاً خود را دارای قدرت سرکوب قربانیان خودشان می‌دانند. در همین حال، قربانی خود را فردی ضعیف، تهدیدشده و بی‌ارزش می‌داند (زیک و همکاران^۴، ۲۰۲۰). قلدری را می‌توان به عنوان رفتار پرخاشگرانه‌ی عمدی و مداومی دانست که در بین همسالان انجام می‌شود و به سه نوع فیزیکی، کلامی و غیرمستقیم انشعاب می‌گردد. علاوه بر این سه معیار مهم در قلدری، باید به عمدی بودن، تکراری بودن و عدم کنترل رفتار پرخاشگرانه توجه داشت (سیلوا و همکاران^۵، ۲۰۱۳). در سراسر جهان قلدری از اصلی‌ترین نگرانی‌های خانواده‌ها، مدارس و جوامع برای کودکان و نوجوانان می‌باشد. در کشورهای گوناگون آمار و ارقام متفاوتی از قلدری بین دختران و پسران گزارش شده است، اما درگیری قلدری در پسران بیشتر از دختران می‌باشد و تخمین زده می‌شود که میزان آن به ۲۵٪ و بیشتر نیز می‌رسد (واپنریچ و همکاران^۶، ۲۰۲۳). مطالعات نشان می‌دهد که دختران به دلیل رفتارهای اجتماعی و خصوصیات زنانه بیشتر بر مهربانی و هماهنگی بر نیازهای

¹. Hidayati et al.

². Volk et al

³ Bullying

⁴. Zych et al.

⁵. Silva et al

³. Weinreich et al.

دیگران متمرکز هستند، اما پسران جویای اثبات نیرومندی و قدرت بدنی خوب می‌باشند. بنابراین می‌توان بیان نمود که قلدری در پسران بیشتر از دختران می‌باشد (لانینگا وینن و همکاران^۱، ۲۰۲۳).
 باتوجه به فزاینده بودن قلدری هم در فرد قلدر و هم قربانی می‌توان بیان نمود که مشکلات گوناگون رفتاری و عاطفی گریبان‌گیر نوجوانان خواهد بود، البته که جنسیت، وضعیت نوجوانان و رفتار دفاعی به عنوان تابعی از عوامل فردی و زمینه‌ای متفاوت است (لانینگا وینن و همکاران، ۲۰۲۳).
 تحقیقات گوناگون در ارتباط تفاوت قلدری و قربانی در بین دختران و پسران نوجوان نشان می‌دهد که پسران بیشتر مستعد پدیده قلدری، علی‌الخصوص پرخاشگری فیزیکی و بدنی هستند، اما دختران نوجوان درگیر قلدری کلامی از قبیل مسخره کردن و شایعه‌سازی درباره‌ی همسالان و همکلاسی‌های خود می‌باشند (سیلوا و همکاران، ۲۰۱۳).
 علیرغم این واقعیت که حدود نیم قرن است که تحقیقات گسترده‌ای در مورد قلدری انجام شده‌است، هنوز دانستن چگونگی محافظت از نوجوانان در برابر قلدری ضروری و واجب است (زیک و همکاران، ۲۰۲۰).
 میزان بالای وقوع قلدری در زندگی کودکان و نوجوانان می‌تواند به ایجاد مشکلات جسمی و عاطفی، به ویژه استرس و کاهش عزت نفس کمک کند همچنین باعث ایجاد اضطراب، افسردگی، احساس ناراحتی می‌شود و در موارد شدیدتر، حتی می‌تواند افکار خودکشی را در پی داشته باشد (سیلوا و همکاران، ۲۰۱۳).
 وارگاس و مونژاردین^۲ (۲۰۱۹) با بررسی تاثیر چند عاملی محیط خانواده در قلدری دختران و پسران دریافتند که هنجارهای خانوادگی و ارزش‌های اخلاقی که در خانه ترویج می‌شوند، بیشترین تأثیر را بر قلدری دختران دارد. به همین ترتیب، حمایت والدین و ارتباط والدین با فرزند عواملی بودند که بیشترین تأثیر را بر تجربه قربانی شدن در میان دختران نوجوان داشتند. از سوی دیگر، برای دانش‌آموزان پسر، تعارضات خانوادگی قوی‌ترین رابطه را با قلدری داشت. به همین ترتیب، ارتباط

1. Laninga-Wijnen et al.

2. Vargas & Monjardín

با والدین، انسجام خانواده و حمایت والدین سه عامل پیش‌بینی‌کننده مهم در تجربه‌کردن قلدری و قربانی‌بودن می‌باشد. [بالدری و همکاران^۱ \(۲۰۱۷\)](#) در پژوهشی با هدف بررسی قلدری مدرسه‌ای و سایبری در نوجوانان دختران و پسران ۱۱ تا ۱۷ ساله دریافتند که قلدری سایبری و مدرسه‌ای به مراتب چه برای فرد قلدر و چه قربانی در نوجوانان پسر آزاردهنده‌تر است. [اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند \(۱۳۹۴\)](#) با مقایسه شیوع قلدری در دانش‌آموزان دختر و پسر مدارس متوسطه شهر قم دریافتند که میزان قلدری در بین دو گروه دختران و پسران تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ به این معنا که میانگین دختران در مولفه نفع اجتماعی بالاتر از پسران بوده در حالی که پسران در دو مولفه قلدری و قربانی میانگین بیشتری بدست آوردند.

انزوای اجتماعی آبه معنای دوری از پیوند اجتماعی است. عامل مهم و اساسی زندگی اجتماعی برای بشر، داشتن ارتباط می‌باشد. البته که هنوز برای انزوای اجتماعی تعریف واحد و شفافی وجود ندارد، اما با تنهایی نیز هم معنا نمی‌شود. انزوای اجتماعی را می‌توان به جدایی فیزیکی، اجتماعی و روانی یا دوری کردن افراد از گروه‌ها یا کمک‌ها و حمایت‌های فردی و اجتماعی تلقی کرد [\(زاوالتا، ساموئل و میلز، ۲۰۱۷\)](#). در دوران نوجوانی مهارت مهمی که به کاهش تنهایی و انزوای اجتماعی کمک می‌کند ارتباط داشتن با دیگران و افزایش ارتباطات در نظر گرفته می‌شود. نوجوانانی که انزوای اجتماعی بیشتری نسبت به همسالان خود هستند مستعد بیماری‌های جسمی و روانی بیشتری در بزرگسالی می‌باشند [\(بوساکی و همکاران^۲، ۲۰۲۰\)](#). از آنجا که نوجوانان با شرایط حساس تغییرات بدنی و ذهنی مواجه هستند ممکن است با خانواده، اطرافیان و جامعه به عدم تطابق و تعادل هنجارها

1. Baldry et al

2 Social Exclusion

3. Bosacki, et al.

و ارزش‌های حاکم برسند و ممکن است با دوری و منزوی کردن خود از دوستان و همسالان، و دوری کردن از مدرسه به شرایط اجتماعی دیگری برسند (چرنگ^۱، ۲۰۱۵).

در تحقیقات گوناگونی از ارتباط انزوای اجتماعی با افسردگی، خودکشی، اختلالات شخصیت و دیگر بیماری‌های جسمی و روانی بیان شده است که انزوای اجتماعی بحرانی برای دوره نوجوانی شناخته شده است (آمبرسون و همکاران^۲، ۲۰۲۲). تحقیقات بیش از سه دهه نشان می‌دهد افرادی که از نظر اجتماعی منزوی هستند، سلامت روانی و جسمی بدتری را تجربه می‌کنند و در مقایسه با همسالان که کمتر منزوی هستند، بیشتر در معرض مرگ می‌باشند و همچنین عامل جنسیت بر ناسازگاری و انزوای اجتماعی موثر می‌باشد، و زنان در برخی از شرایط فرهنگی نسبت به مردان منزوی‌تر محسوب می‌شوند (آمبرسون و همکاران، ۲۰۲۲). البته تحقیقاتی هم نشان داده است که زنان به طور معمول بیشتر با اعضای خانواده، دوستان و همسایگان ارتباط برقرار می‌کنند و بیشتر در اجتماع درگیر می‌شوند، لذا گاهی "زنان را اجتماعی‌تر از مردان نیز قلمداد کرده‌اند (مدرسی یزدی و همکاران، ۱۳۹۶). اجتماعی بودن دختران نسبت به پسران در دوره‌ی نوجوانی باعث کاهش انزوای اجتماعی می‌باشد (لودز و همکاران، ۲۰۲۰). محققان با بررسی تأثیر انزوای اجتماعی و تنهایی بر سلامت روان کودکان و نوجوانان در دوران کووید ۱۹ دریافتند که انزوای اجتماعی و تنهایی، خطر افسردگی و اضطراب را بالا برده و در آینده باعث خواهد شد که سلامت روان بدتری را تجربه کنند. کرسوی و صدوقی (۱۳۹۹) دریافتند که با ایجاد تدوین برنامه‌های آموزشی برای نوجوانان و دانش‌آموزان و اجرای این برنامه‌ها در جهت آموزش رفتار اجتماعی به منظور کسب جایگاه اجتماعی مطلوب در میان همسالان و به طور خاص، کاستن از طرد اجتماعی و تقویت رفتارهای اجتماعی در پسران می‌تواند به کاهش رفتار قلدری در آنها کمک کند. شهبازیان خونیک و همکاران (۱۳۹۹) در

1. Cherng

2. Umberson et al

پژوهشی تحت عنوان نقش تشخیصی هوش اجتماعی، قلدری و بهزیستی تحصیلی در انزوای اجتماعی دانش آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه دوم دریافتند که مؤلفه فرسودگی نسبت به مدرسه و قربانی شدن دارای بالاترین توان تمایز بودند. [آمیرسون و همکاران \(۲۰۲۲\)](#) با بررسی انزوای جنسیتی و اجتماعی دریافتند که جنس مذکر بیشتر از جنس مونث منزوی تر هستند و کسانی که تاریخچه روابط مختل شده‌ای دارند به طور قابل توجهی، سطوح انزوای اجتماعی ثابت و رو به رشدی را از دوره‌ی نوجوانانی تا پایان عمر دارا هستند. [قائمیه \(۱۴۰۱\)](#) در مطالعه‌ای با عنوان رابطه اضطراب کرونا با انزوای اجتماعی و وابستگی به فضای مجازی نوجوانان که روی دانش‌آموزان ۱۸- ۱۱ ساله دختر و پسر انجام گرفت، دریافت که اضطراب کرونا در وابستگی نوجوانان به فضای مجازی و انزوای اجتماعی آنان سهم دارد. [آلمیدا و همکاران^۱ \(۲۰۲۱\)](#) انزوای اجتماعی و تأثیر آن رشد کودک و نوجوان را مورد بررسی قرار دادند و نتایج حاکی از آن بود که ارتباط قوی بین انزوای اجتماعی، اضطراب و افسردگی نوجوانان وجود دارد.

اهمیت روابط همسالان و داشتن ارتباطات سالم جز پیچیده‌ترین و اساسی‌ترین نیازهای نوجوانان می‌باشد، زیرا که تاثیرات وسیعی نیز بر هر حوزه‌ای از زندگی می‌گذارد، با وجود اینکه مطالعات گوناگونی در ارتباط با قلدری و انزوای اجتماعی نوجوانان صورت پذیرفته است، لذا تاکنون بررسی این دو متغیر به صورت مقایسه‌ای در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه در ایران و خصوصاً "شهر اصفهان انجام نگرفته است. بنابراین پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به سوالات زیر می‌باشد: ۱. آیا تفاوت معنی داری در میانگین نمرات قلدری دانش‌آموزان مقطع متوسطه دختر و پسر وجود دارد؟ ۲. آیا تفاوت معنی داری در میانگین انزوای اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دختر و پسر وجود دارد؟

1. Almeida, et al.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع علی-مقایسه‌ای بود و به مقایسه قلدری و انزوای اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه اول و دوم شهرستان اصفهان پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه اول و دوم شهرستان اصفهان به تعداد ۱۳۰۰۶۳ در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. حجم نمونه پژوهش بر اساس نرم افزار جی پاور^۱ شامل ۳۱۶ نفر بود که ۱۵۸ نفر از دانش‌آموزان دختر و ۱۵۸ نفر از دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم به روش نمونه‌گیری در دسترس به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند.

ملاک‌های ورود به پژوهش شامل: سن آزمودنی‌ها بین ۱۲ تا ۱۸ سال بود، محصل بودن، ساکن شهر اصفهان بودن و از ملاک‌های خروج شامل عدم تمایل به شرکت در پژوهش و تکمیل ناقص پرسشنامه‌ها بود.

ابزار پژوهش

ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها در پژوهش حاضر، علاوه بر سوالات جمعیت‌شناختی، شامل پرسشنامه‌های زیر است:

پرسشنامه قلدری ایلی نویز^۲: پرسشنامه قلدری ایلی نویز توسط اسپلاگه و هولت^۳ (۲۰۰۱) طراحی شده و دارای ۱۸ گویه در مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای (هرگز تا همیشه) است که از ۱ تا ۵ نمره گذاری می‌شود و سه مؤلفه قلدری، زد و خورد و قربانی را می‌سنجد که محتوای سوالات به آزار و اذیت دیگران، اسم گذاشتن روی دیگران، انزوای اجتماعی و شایعه پراکنی اشاره دارد. [اسپلاگه و هولت \(۲۰۰۱\)](#) به منظور بررسی پایایی این پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده کردند که

^۲. G Power Software

^۲. Illinois Bullying questionnaire

^۲. Espelage, D. L., & Holt, M. K.

این ضریب برای زیر مقیاس های قلدری، زد و خورد و قربانی شدن به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۷۹، و ۰/۷۰ بود. در پژوهشی که توسط [چالمه \(۱۳۹۲\)](#) انجام شد ضرایب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و خرده مقیاس های آن از ۰/۶۲ تا ۰/۹۰ متغیر بود. در پژوهش حاضر میزان آلفای کرونباخ کل پرسشنامه برابر با ۰/۸۳ به دست آمد.

پرسشنامه انزوای اجتماعی^۱: پرسشنامه انزوای اجتماعی توسط [مدرسی یزدی و همکاران ۱۳۹۶](#)

ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۱۸ گویه است که بر اساس مقیاس پنج گزینه ای لیکرت (۱= بسیار کم تا ۵= بسیار زیاد) نمره گذاری می شود. دامنه نمرات بین ۹۰-۱۸ و نمره بالاتر حاکی از انزوای اجتماعی بیشتر است. در پژوهش [مدرسی یزدی و همکاران \(۱۳۹۶\)](#) روایی این پرسشنامه با استفاده از روش سازه و تحلیل عاملی تایید گردید و پایایی کل این پرسشنامه توسط آنها با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش گردید. در پژوهش [فلاحی و همکاران \(۱۳۹۹\)](#) میزان پایایی این پرسشنامه ۰/۷۷ گزارش گردید و همچنین در پژوهش حاضر میزان پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آمد.

یافته ها

برای تجزیه و تحلیل داده های این پژوهش از آمار توصیفی مثل میانگین و انحراف معیار و همچنین از آمار استنباطی مثل تحلیل واریانس چند متغیره استفاده گردیده است که نتایج در جداول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار دانش آموزان پسر و دختر در مقیاس قلدری و زیر مقیاس های آن

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
قلدری	پسر	۱۵۸	۱۴/۱۶	۵/۳۰
	دختر	۱۵۸	۱۲/۹۲	۳/۹۷
زد و خورد	پسر	۱۵۸	۹/۷۴	۳/۶۷
	دختر	۱۵۸	۷/۷۹	۲/۸۸

^۱. social isolation questionnaire

۲/۶۴	۵/۹۹	۱۵۸	پسر	قربانی
۲/۷۵	۶/۱۱	۱۵۸	دختر	

همانطور که در جدول ۱ نشان داده شده است میانگین دانش آموزان پسر در زیر مقیاس های قلدری و زد و خورد در مقایسه با دانش آموزان دختر بیشتر بود، اما میانگین نمرات قربانی شدن دانش آموزان دختر در مقایسه با دانش آموزان پسر بیشتر بود.

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
تنهایی	پسر	۱۵۸	۱۶/۹۹	۳/۹۷
	دختر	۱۵۸	۱۶/۲۰	۳/۳۰
عجز	پسر	۱۵۸	۷/۳۹	۲/۲۵
	دختر	۱۵۸	۶/۷۹	۲/۰۸
یاس اجتماعی	پسر	۱۵۸	۱۶/۶۶	۳/۲۲
	دختر	۱۵۸	۱۶/۰۹	۲/۸۲
کاهش تحمل اجتماعی	پسر	۱۵۸	۱۴/۴۸	۲/۵۵
	دختر	۱۵۸	۱۵/۲۰	۳/۰۷
نمرات کلی انزوای اجتماعی	پسر	۱۵۸	۵۵/۵۱	۷/۶۱
	دختر	۱۵۸	۵۴/۲۸	۶/۳۶

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار دانش آموزان پسر و دختر در مقیاس انزوای اجتماعی و زیر مقیاس های آن

نتایج جدول ۲ حاکی از آن است که میانگین دانش آموزان پسر در زیر مقیاس های تنهایی، عجز، یاس اجتماعی، و نمرات کلی انزوای اجتماعی نمرات بالاتری نسبت به دانش آموزان دختر کسب کردند، اما میانگین نمرات زیر مقیاس کاهش تحمل اجتماعی دانش آموزان دختر بیشتر از دانش آموزان پسر بود.

برای پاسخ به سوال اول پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شده است که نتایج در جداول زیر نشان داده شده است.

جدول ۳: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره مقیاس قلدری در بین دانش آموزان پسر و دختر

توان	مشاهده	مجدور	سطح معنی	درجه	درجه	F	مقدار	آزمون
شده آزمون	اینجا	داری	خطا	آزادی	آزادی			
۰/۹۹۸	۰/۰۸۷	۰/۰۰۰۱	۳۱۲	۳	۹/۹۱۱	۰/۰۸۷	اثر پیلاپی	
۰/۹۹۸	۰/۰۸۷	۰/۰۰۰۱	۳۱۲	۳	۹/۹۱۱	۰/۹۱۳	ویلکز لامبدا	
۰/۹۹۸	۰/۰۸۷	۰/۰۰۰۱	۳۱۲	۳	۹/۹۱۱	۰/۰۹۵	اثر هوتلینگ	
۰/۹۹۸	۰/۰۸۷	۰/۰۰۰۱	۳۱۲	۳	۹/۹۱۱	۰/۰۹۵	بزرگترین ریشه روی	

جهت بررسی تفاوت دانش آموزان پسر و دختر در میانگین نمرات زیر مقیاس های قلدری از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره یک طرفه استفاده شد و سه زیر مقیاس قلدری، زد و خورد و قربانی شدن متغیر وابسته و جنسیت متغیر مستقل بود. نتایج ویلکز لامبدا نشان داد که تفاوت معنی داری بین دانش آموزان پسر و دختر $F(3, 312) = 9.911, P = .0001; Wilks \Lambda = .913; \eta^2 = .087$ در متغیرهای ترکیبی وابسته وجود داشت.

جدول ۴: نتایج تحلیل واریانس چند متغیره یکطرفه در زیر مقیاس های قلدری و نمرات کلی آن بین دانش

آموزان پسر و دختر

منبع متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	میانگین	سطح معنی	مقدار جزئی	توان آزمون مشاهده
منبع	نوع III	درجه آزادی	F	داری	اینجا
قلدری	۱۲۱/۵۷	۱	۵/۵۴۸	۰/۰۱۹	۰/۰۱۷
زد و خورد	۳۰۰/۲۰	۱	۲۷/۵۹	۰/۰۰۰۱	۰/۰۸۱
قربانی	۱/۱۴۲	۱	۰/۱۵۷	۰/۶۹۲	۰/۰۰۱
خطا	۶۸۰/۸۱	۳۱۴	۲۱/۹۱		
زد و خورد	۳۴۱۶/۴۷	۳۱۴	۱۰/۸۸		
قربانی	۲۲۸۰/۹۴	۳۱۴	۷/۲۶		
کل	۶۴۹۲۷	۳۱۶			
زد و خورد	۲۷۹۹۸	۳۱۶			
قربانی	۱۳۶۶۳	۳۱۶			

هنگامی که نتایج برای متغیرهای وابسته به صورت مجزا در سطح آلفای بونفرونی ۰/۰۱۷ مورد بررسی قرار گرفت فقط در نمرات زیر مقیاس زد و خورد تفاوت آماری معنی داری بین دانش آموزان پسر و دختر $F(1, 314) = 27.59, P = .0001, \eta^2 = .081$ وجود داشت. اما تفاوت آماری معنی داری بین دو جنس در میانگین زیر مقیاس های قلدری و قربانی شدن وجود نداشت. بررسی میانگین نمرات زیر مقیاس زد و خورد نشان می دهد که میانگین نمرات دانش آموزان پسر ($M = 9.74, SD = 3.67$) بیشتر از دانش آموزان دختر ($M = 7.79, SD = 2.88$) بود.

برای پاسخ به سوال دوم پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شده است که نتایج در جداول زیر نشان داده شده است

جدول ۵: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره انزوای اجتماعی و زیر مقیاس های آن در بین دانش آموزان

پسر و دختر

آزمون	مقدار	F	درجه آزادی	سطح		توان مشاهده شده
				در چه آزادی	معنی	
آزمون	مقدار	F	درجه آزادی	خطا	داری	مجذور جزئی ایبا
اثر پیلاهی	۰/۳۳۰	۲/۶۲	۴	۳۱۱	۰/۰۳۵	۰/۰۳۳
ویلکز لامبدا	۰/۹۶۷	۲/۶۲	۴	۳۱۱	۰/۰۳۵	۰/۰۳۳
اثر هوتلینگ	۰/۰۳۴	۲/۶۲	۴	۳۱۱	۰/۰۳۵	۰/۰۳۳
بزرگترین ریشه روی	۰/۰۳۴	۲/۶۲	۴	۳۱۱	۰/۰۳۵	۰/۰۳۳

جهت بررسی تفاوت دانش آموزان پسر و دختر در میانگین نمرات زیر مقیاس های انزوای اجتماعی و نمرات کلی آن از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره یک طرفه استفاده شد و پنج زیر مقیاس تنهایی، عجز، یاس اجتماعی، کاهش تحمل اجتماعی و نمرات کلی انزوای اجتماعی متغیر وابسته و جنسیت متغیر مستقل بود. نتایج ویلکز لامبدا نشان داد که تفاوت معنی داری بین دانش آموزان پسر و دختر $F(4, 311) = 2.62, P = .035; Wilks' Lambda = .967; \eta^2 = .033$ وجود داشت. ترکیبی وابسته وجود داشت.

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس چند متغیره یکطرفه در انزوای اجتماعی و زیر مقیاس های آن بین دانش آموزان

پسر و دختر

منبع	متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	مقدار جزئی ای تا	توان آزمون مشاهده شده
گروه	تنهایی	۵۰/۲۴	۱	۵۰/۲۴	۳/۷۷۶	۰/۰۵۳	۰/۰۱۲	۰/۴۹۱
	عجز	۲۷/۹۶	۱	۲۷/۹۶	۵/۹۴۲	۰/۰۱	۰/۰۱۹	۰/۶۸۱
	یاس اجتماعی	۲۵/۶۳	۱	۲۵/۶۳	۲/۸۰۲	۰/۰۹۵	۰/۰۰۹	۰/۳۸۶
	کاهش تحمل اجتماعی	۴۱/۱۳	۱	۴۱/۱۳	۳/۷۳۶	۰/۰۵۴	۰/۰۱۲	۰/۴۸۷
	نمرات کلی انزوای اجتماعی	۱۲۱/۵۷	۱	۱۲۱/۵۷	۲/۴۷۳	۰/۱۱۷	۰/۰۰۸	۰/۳۴۸
خطا	تنهایی	۴۱۷۷/۹۱	۳۱۴	۱۳۳۰				
	عجز	۱۴۷۷/۵۶	۳۱۴	۴/۸۱				
	یاس اجتماعی	۲۸۷۲/۳۰	۳۱۴	۹/۱۵				
	کاهش تحمل اجتماعی	۳۴۵۶/۹۶	۳۱۴	۱۱/۰۰				
	نمرات کلی انزوای اجتماعی	۱۵۴۳۷/۱۹۰	۳۱۴	۴۹/۱۶۳				
کل	تنهایی	۹۱۲۵۲	۳۱۶					
	عجز	۱۷۳۸۴	۳۱۶					
	یاس اجتماعی	۸۷۶۱۴	۳۱۶					
	کاهش تحمل اجتماعی	۷۳۱۰۶	۳۱۶					
	نمرات کلی انزوای اجتماعی	۹۶۷۹۴۲	۳۱۶					

هنگامی که نتایج برای متغیرهای وابسته به صورت مجزا در سطح آلفای بونفرونی ۰.۰۱ مورد بررسی قرار گرفت فقط در نمرات زیر مقیاس عجز تفاوت آماری معنی داری بین دانش آموزان پسر و دختر $F(1, 314) = 5.942, P = .01, \eta^2 = .019$ وجود داشت. اما تفاوت آماری معنی داری بین دو جنس در میانگین زیر مقیاس های تنهایی، یاس اجتماعی، کاهش تحمل اجتماعی و نمرات کلی انزوای اجتماعی وجود نداشت. بررسی میانگین نمرات زیر مقیاس عجز نشان می دهد که میانگین

نمرات دانش آموزان پسر ($M=7.39$, $SD=2.25$) بیشتر از دانش آموزان دختر ($M=6.79$, $SD=2.08$) بود.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر مقایسه قلدری و انزوای اجتماعی در بین دانش آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه اول و دوم شهرستان اصفهان در سال ۱۴۰۱ - ۱۴۰۲ بود. برای پاسخ به سوال اول پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد و نتایج نشان داد که فقط در نمرات زیر مقیاس زد و خورد تفاوت آماری معنی داری بین دانش آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه اول و دوم شهرستان اصفهان وجود داشت. اما تفاوت آماری معنی داری بین دو جنس در میانگین زیر مقیاس های قلدری و قربانی شدن وجود نداشت. دانش آموزان پسر در مقایسه با دانش آموزان دختر نمرات بالاتری کسب کردند. نتایج پژوهش حاضر با بخشی از یافته های [واینریچ و همکاران \(۲۰۲۳\)](#)؛ [لانیگا وین و همکاران \(۲۰۲۳\)](#)؛ [سیلوا و همکاران \(۲۰۱۳\)](#) همخوان می باشد. در تبیین یافته های پژوهش حاضر می توان این ادعا را مطرح ساخت از آنجایی که دانش آموزان مقطع متوسطه اول و دوم در دوران بلوغ و سن نوجوانی قرار دارند و این دوره یکی از مهم ترین و حساس ترین دوره های زندگی انسان است و در این دوره چالش های مختلفی مانند ورود به گروه های همسالان جدید، سازگاری با قواعد و اخلاقیات همسالان و مواجهه با قلدری وجود دارد، لذا این موارد باعث افزایش قلدری در دانش آموزان پسر می گردد ([ولک و همکاران، ۲۰۲۲](#)). دانش آموزان مقطع متوسطه اول و دوم در سنی هستند که از دوران کودکی به بزرگسالی وارد می شوند و درگیر طیف وسیعی از تغییرات از ظاهر بدنی و جسمی تا حوزه های عاطفی و شناختی می باشند ([هدایتی و همکاران، ۲۰۲۱](#))، بنابراین این عوامل باعث می گردد که دانش آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم در مقایسه با دانش آموزان دختر رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری از خود بروز دهند، علی الخصوص پرخاشگری فیزیکی و بدنی در دانش آموزان پسر بیشتر دیده می شود، در صورتی که دختران نوجوان درگیر قلدری کلامی از

قبیل مسخره کردن و شایعه سازی درباره‌ی همسالان و هم کلاسی‌های خود می‌باشند (سیلوا و همکاران، ۲۰۱۳). شاید یکی از عواملی که دانش آموزان پسر در مقایسه با دانش آموزان دختر دست به پرخاشگری فیزیکی می‌زنند رفتار دفاعی آنان در مقابل حفاظت از خود می‌باشد.

برای پاسخ به سوال دوم پژوهش از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد و نتایج نشان داد که فقط در نمرات زیر مقیاس عجز تفاوت آماری معنی داری بین دانش آموزان مقطع متوسطه اول و دوم پسر و دختر مقطع متوسطه شهر اصفهان وجود داشت. دانش آموزان پسر در مقایسه با دانش آموزان دختر نمرات بالاتری کسب کردند. اما تفاوت آماری معنی داری بین دو جنس در میانگین زیر مقیاس های تنهایی، یاس اجتماعی، کاهش تحمل اجتماعی و نمرات کلی انزوای اجتماعی وجود نداشت. نتایج پژوهش حاضر با بخشی از یافته های آمیرسون و همکاران (۲۰۲۲)؛ مدرسی یزدی و همکاران (۱۳۹۶) همخوان می باشد. آمیرسون و همکاران (۲۰۲۲) با بررسی انزوای اجتماعی دریافتند که پسرها بیشتر از دخترها منزوی تر هستند و افرادی که تاریخچه روابط مختل شده دارند به طور قابل توجهی، سطوح انزوای اجتماعی بیشتری را به صورت افزایشی از دوره‌ی نوجوانانی تا پایان عمر از خودشان نشان می دهند. مدرسی یزدی و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند که زنان به طور معمول بیشتر با اعضای خانواده، دوستان و همسایگان ارتباط برقرار می‌کند و بیشتر در اجتماع درگیر می شوند، لذا گاهی "زنان را اجتماعی تر از مردان نیز قلمداد کرده‌اند. تاکنون پژوهش های زیادی در ارتباط با انزوای اجتماعی و جنسیت خصوصا" در بین دانش آموزان مقطع متوسطه اول و دوم صورت نگرفته است که مشخص گردد کدام جنس بیشتر دچار انزوای اجتماعی می باشد. برای توجیه این یافته که میزان نمرات زیر مقیاس عجز دانش آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم بیشتر از دانش آموزان دختر می باشد، می توان بیان داشت که ممکن است دانش آموزان پسر در دوران نوجوانی مهارت مهمی که به کاهش تنهایی و انزوای اجتماعی بیانجامد فاقد آن هستند، مهارت ارتباط داشتن با دیگران می تواند باعث کاهش انزوای اجتماعی خصوصا" میزان عجز گردد و افراد

در مواجهه با مشکلات زندگی می‌توانند از دیگران جهت حل این مشکلات کمک بگیرند و کمتر دچار عجز و ناتوانی گردند. لذا نوجوانانی که انزوای اجتماعی بیشتری نسبت به همسالان خود دارند مستعد بیماری‌های جسمی و روانی بیشتری در بزرگسالی هستند (بوساکی و همکاران، ۲۰۲۰). از آنجا که نوجوانان با شرایط حساس تغییرات بدنی و ذهنی مواجه هستند ممکن است با خانواده، اطرافیان و جامعه به عدم تطابق و تعادل هنجارها و ارزش‌های حاکم برسند و ممکن است با دوری و منزوی کردن خود از دوستان و همسالان شرایط اجتماعی دیگری را در مدرسه تجربه کنند (چرنگ، ۲۰۱۵). این مساله می‌تواند باعث افزایش ناتوانی و عجز دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه که در دوره ی حساس رشد هستند منجر گردد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌گردد تا به بررسی متغیر قلدری و انزوای اجتماعی در دانش‌آموزان مقطع دبستان بپردازند تا وجه تشابه و تمایز آن با پژوهش حاضر مشخص گردد. با توجه به نتایج این پژوهش مشخص گردید که میزان قلدری و انزوای اجتماعی خصوصاً "زد و خورد و عجز و ناتوانی دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم در مقایسه با دانش‌آموزان دختر بیشتر بود، لذا به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌گردد که تاثیر مداخلات روانشناختی مثل درمان‌های شناختی - رفتاری و دیگر مداخلات روانشناختی را روی این متغیرها در بین دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه اول و دوم انجام دهند تا اهمیت تاثیر این مداخلات مشخص گردد.

پژوهش حاضر مانند اکثر پژوهش‌های علوم رفتاری دارای محدودیت‌هایی می‌باشد که مهمترین آنها عبارتند از: با توجه به اینکه نمونه پژوهش حاضر روی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر اصفهان صورت گرفته است، لذا در تعمیم دهی نتایج این پژوهش به گروه‌های سنی دیگر و همچنین به بقیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه ایران جوانب احتیاط را باید مد نظر داشت. این پژوهش

به صورت مقطعی روی دانش آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه انجام گرفته است. به این دلیل، نتیجه گیری درباره علت تفاوت های بین دو جنس را دشوار می سازد.

منافع تعارض: پژوهشگران این مطالعه هیچ گونه منافع تعارضی ندارند.

منابع

اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش. (۱۳۹۴). مقایسه شیوع قلدری در دانش آموزان دختر و پسر مدارس متوسطه شهر قم. همایش ملی سوادآموزی و ارتقای سلامت.

<https://elmnet.ir/doc/20724390-31181>

چالمه، رضا. (۱۳۹۲). کفایت روانسنجی مقیاس قلدری ایلی نويز در دانش آموزان ایرانی: بررسی روایی، پایایی و ساختار عاملی. روشها و مدل های روان شناختی، ۳(۱۱)، ۳۹-۵۲.

<https://sid.ir/paper/227584/fa>

شهبازیان خونیق، آرش، علی پور، فاطمه، آناهید، ابراهیم، محمدیان قریبه، علی اصغر، شیخعلی زاده، سیاوش. (۱۳۹۹). نقش تشخیصی هوش اجتماعی، قلدری و بهزیستی تحصیلی در انزوای اجتماعی دانش آموزان. اندیشه های نوین تربیتی، ۱۶ (۴)، ۱۳۵ - ۱۵۱

<https://civilica.com/doc/1233018>

فلاحی، زهرا، کوچک انتظار، رویا، و صادقی افجه، زهره. (۱۳۹۹). مدل یابی اعتماد اجتماعی بر اساس هوش اجتماعی، هویت اجتماعی و انزوای اجتماعی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر تهران. مجله روانشناسی اجتماعی، ۵۸، ۲۱۹ - ۲۰۹.

https://journals.iau.ir/article_680980.html

قائمیه، نیره. (۱۴۰۱). رابطه اضطراب کرونا با انزوای اجتماعی و وابستگی به فضای مجازی نوجوانان. کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی.

<https://civilica.com/doc/1655186>

کرسوی، سیما سادات و صدوقی، مجید. (۱۳۹۹). رابطه رفتار اجتماعی، شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی با رفتار قلدری دانش‌آموزان: نقش تعدیل‌کننده جنسیت. پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی، ۱۰ (۳۸)، ۲۰-۱. https://www.socialpsychology.ir/article_114683.html

مدرسی یزدی، فائزه السادات، فرهمند، مهناز، و افشانی، علیرضا. (۱۳۹۶). بررسی انزوای اجتماعی دختران مجرد و عوامل فرهنگی اجتماعی مؤثر بر آن (مطالعه دختران مجرد بالای ۳۰ سال شهر یزد). مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، ۸(۱)، ۱۴۴-۱۲۱. <https://www.sid.ir/paper/173536/fa>

References

- Almeida, I. L. L., Rego, J. F., Teixeira, A. C. G., & Moreira, M. R. (2021). Social isolation and its impact on child and adolescent development: a systematic review. *Revista paulista de pediatria: orgao oficial da Sociedade de Pediatria de Sao Paulo*, 40, e2020385. <https://doi.org/10.1590/1984-0462/2022/40/2020385>
- Baldry, A. C., Farrington, D. P., & Sorrentino, A. (2017). School Bullying and Cyberbullying Among Boys and Girls: Roles and Overlap. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 26(9), 937-951. <https://doi.org/10.1080/10926771.2017.1330793>
- Bosacki, S., Moreira, F. P., Sitnik, V., Andrews, K., & Talwar, V. (2020). Theory of mind, self-knowledge, and perceptions of loneliness in emerging adolescents. *The Journal of genetic psychology*, 181(1), 14-31. <http://dx.doi.org/10.1080/00221325.2019.1687418>
- Cherng, H. Y. S. (2015). Social isolation among racial/ethnic minority immigrant youth. *Sociology Compass*, 9(6), 509-518. <https://doi.org/10.1111/soc4.12276>
- Espelage, D. L., & Holt, M. K. (2001). Bullying and Victimization during Early Adolescence: Peer Influences and Psychosocial Correlates. *Journal of Emotional Abuse*, 2(2-3), 123-142. https://doi.org/10.1300/J135v02n02_08

- Hidayati, E., Aryana Rahayu, D., Fatkul Mubin, M., & Florina Abdullah, B. (2021). The impact of bullying on teenagers depression level. *Malaysian Journal of Medicine and Health Sciences*, 17(2), 48 – 51.
- Laninga-Wijnen, L., Malamut, S. T., Garandean, C. F., & Salmivalli, C. (2023). Does defending affect adolescents' peer status, or vice versa? Testing the moderating effects of empathy, gender, and anti-bullying norms. *Journal of research on adolescence*, 33 (3), 913 – 930. <https://doi.org/10.1111/jora.12847>
- Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., Reynolds, S., Shafran, R., Brigden, A., Linney, C., McManus, M. N., Borwick, C., & Crawley, E. (2020). Rapid Systematic Review: The Impact of Social Isolation and Loneliness on the Mental Health of Children and Adolescents in the Context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 59(11), 1218–1239.e3. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2020.05.009>
- Silva, M. A., Pereira, B., Mendonça, D., Nunes, B., & de Oliveira, W. A. (2013). The involvement of girls and boys with bullying: an analysis of gender differences. *International journal of environmental research and public health*, 10(12), 6820–6831. <https://doi.org/10.3390/ijerph10126820>
- Umberson, D., Lin, Z., & Cha, H. (2022). Gender and Social Isolation across the Life Course. *Journal of health and social behavior*, 63(3), 319–335. <https://doi.org/10.1177/00221465221109634>
- Vargas, A. E. O., & Monjardín, M. D. R. M. (2019). Multifactorial impact of family environment in bullying among boys and girls. *Psicologia Escolar e Educacional*, 23: e192847. <http://dx.doi.org/10.1590/2175-35392019012847>
- Volk, A. A., Camilleri, J. A., Dane, A. V., & Marini, Z. A. (2012). Is adolescent bullying an evolutionary adaptation?. *Aggressive behavior*, 38(3), 222–238. <https://doi.org/10.1002/ab.21418>
- Weinreich, L., Haberstroh, S., Schulte-Körne, G., & Moll, K. (2023). The relationship between bullying, learning disorders and psychiatric comorbidity. *BMC psychiatry*, 23(1), 116. <https://doi.org/10.1186/s12888-023-04603-4>
- Zavaleta, D., Samuel, K. and Mills, C.T. (2017) Measures of Social Isolation. *Social Indicators Research*, 131 (1). pp. 367-391.
- Zych, I., Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2019). Protective factors against bullying and cyberbullying:

- A systematic review of Meta analyses. *Aggression and violent behavior*, 45, 4-19. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1252-2>
- Zych, I., Ttofi, M. M., Llorent, V. J., Farrington, D. P., Ribeaud, D., & Eisner, M. P. (2020). A Longitudinal Study on Stability and Transitions among Bullying Roles. *Child development*, 91(2), 527–545. <https://doi.org/10.1111/cdev.13195>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی